

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Syntagma Iuris || Vniversi, Atqve Legvm || Pene Omnivm
Gentivm, Et || Rervm Pvblicarvm Præcipvarvm,||**

Grégoire, Pierre

Francofurti ad Mœnum, M.D.XCIX.

VD16 VD16 G 2999

39 de Arbitris & compromissariis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-97739](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-97739)

Monetalis furtiva, quæ Parisiis supremo & ordinario iudicio donata refidet, & a Principibus recentioribus maiorem & firmiterem potestatem, & consilium & antistitium maiorem numerum habuit. Jonec Aurelius in comitiis immunitatis eius est. Curia eius notoriaque prior hæc fuit, expendere nummi publice percussit, legem mixtionis vel puritatis habeant, secundum decreta statuta de illorum percussione: & idcirco Magistrum monetalem provinciarum, singulis annis deferant in pixidibus frigidum exiguum materiam vel metalli ex quo fabricarunt monetam, sub præpositorum monetariorum, & ætarii testamento, ut probato fiat, unum in legem commiserint, ut constat ex consuetudine Franciscus I. *Sur le fait des monnoyes*, articulo vicelesimo secundo, & septuagesimo tertio. Magistrum etiam monetalem & præpositum, item generales monetæ iudices Parisiis perquirunt diligenter & emendant, si quid autem, tractatores aut, numulati: argentarii seu menarii, quippiam in fraudem legis monetæ præscriptæ admittant: si radant, aut minuant e ponderem, prouocatione a Magistris ad solos curia monetales iudices permissa, ut constat ex constitutionibus Henrici secundi, mensis Novemb. 1548. & Augusti 1555. Iudicibus generales monetæ, vel saltem vocabantur, ut interessent iudicio in litibus monetariorum, ex prædicta constituitur. Franciscus primi, *Sur le fait des monnoyes*, articulo septuagesimo quarte. Quare & iudicantur de omnibus monetis regalibus, abusu, delictis commissis a Magistris, eisdemque, præpositis, probatoribus, incisoribus, anticustodibus, operariis seu percussoribus monetæ, de collybitis, purgantibus, separatoribus, tractatoribus aut argentivæ, minerariis, collectoribus aëneauri, aurificibus, celatoribus, staterum factoribus, & aliis negotiantibus circa monetam, de litibus & controuersis eorum: & iure concursus, & per præuentionem Senachorum & Bailliuorum, de falsa quoque monetæ. Eadem iurisdictionis prerogatiua gaudebant Magistris & præpositi monetariorum, in locis sibi commissis, referuata tantum prouocatione ad curiam summam generalium monetariorum. Verum constitutione comitorum habitorum Aureliæ, articulo 41. circumscripta est hæc potestas, & tantum referuata cognitio & iudicium pixidum monetariorum huic curia, directioque & ordinatio monetariorum. At delictorum & abusuam circa monetam discussio, decisio siue per ipsos monetarios, siue per aduocatos monetariorum, delata est Senarchis vel eorum vicariis seu suppressis. Qui voluerit de monetariorum legibus singulatia cognoscere, videat quæ diximus, lib. trigésimo sexto, Syntagma. c. 2. de falsa monetæ.

De Arbitris & Compromissariis.

Cap. 39.

Lib. 4. Præf. Lib. 1. C. tit. 55. Lib. 1. Decret. tit. 43. Lib. 1. Sex. tit. 22.

- 1 Arbitria ad similitudinem iudiciorum.
- 2 Arbitri quis.
- 3 Arbitrorum distinctio, & species.
- 4 Arbitrium quid, & diuisio arbitrorum. num. 6.
- 5 Arbitrii & iudicij differentia, & num. 15.
- 6 Amicabilis compositor ut differat ab arbitrio.
- 7 Compromissum quid apud Græcos.
- 8 Compromittere de quibus liceat: & quibus. n. 10. 11. 12. & 13.
- 9 Arbitrii compromittendi formula. & seq.
- 10 In compromissum que veniant.
- 11 Arbitrandi dies an proferris ab arbitro possit.
- 12 Arbitri duo vel plures quando alium vel tertium eligant.
- 13 Compromisso faciendi que clausula apponi debeant.
- 14 Arbitrii dies labitur a tempore acceptati per arbitrum compromissi.
- 15 Arbitrium nemo cogitur suscipere, susceptum tamen cogitur & quando exsequi.
- 16 Arbitrii sententia qualis esse debeat, & an possit retractari.
- 17 Citatio coram arbitris, perinde ac coram iudicibus.
- 18 Arbitri quis esse possunt.
- 19 Arbitrorum esse finis, & ratio, & supra iudices fauor.
- 20 Arbitrium an valeat ex compromisso sine pœna.
- 21 Pœna arbitraria, & compromissi quando committitur.
- 22 Arbitrorum sententia quando impune reducit ad arbitrium boni viri. & seq.
- 23 Dolus consilio officit arbitrorum sententia. Et num idem in dolore ipsa commissio. num. 29.
- 24 Arbitrorum sententia a quo iudice sit executioni demandanda.

31 Prescriptio interrumpitur per confessionem coram arbitris.

32 Arbitria quomodo in Gallia obseruentur.

33 Arbitrorum seruandorum rationes. Et num. 34.

35 Arbitri apud Athenenses, Iudices & compromissarii diuersè potestatis.

Quia fides arbitrorum & compromissorum sententia dirimit, & ad exemplum iudiciorum compromissa reguntur, l. 1. & l. quamuis 37. de recept. arb. P. vide Iaso in l. hoc iure, n. 55. de iust. & iur. & ad l. nec quicquam, n. 5. de offic. proconsul. & in l. de iudic. n. 4. de re iud. P. de arbitris pauca admonere oportet. Arbitri generaliter significatione is dicitur, qui libera sententia quod sibi uideatur aliqua de re explicat: & inde arbitrari, libera uoluntate aliquid declarare. l. si quis arbitrari, de verb. oblig. P. Arbitri, inquit Feitus, dicitur iudex quod totius rei habeat arbitrium & facultatem, arbitrarium, cum ad hoc res apud arbitrum geritur, arbitrium dicitur sententia, que ab arbitro statuitur. Iudicis autem nomen a iudicio mentis, ut arbitri priuatus & publicus esse potest. Sic enim dicimus fatuolam pupillum carere animi iudicio. l. cum pretor, de iud. P. cum sim. Ita & sententia quod arbitrata est, dicitur, l. mior Castellanum, 49. de recept. arb. P. cum sim. Iuuenes inter interpretes, l. noyima pro arbitrio, laudum, arbitramentum, que quamuis non sint uerba politica, tamen tibi aperient sententiam eorum, que in iure tractantur. Verum non omnis arbitri in iure, est ad hunc alienas more iudiciali componendas electus a priuatis. Et proinde differentia arbitrorum, & arbitrii uideanda est. Alii namque dicuntur iudices dati a Magistratibus, seu delegati, arbitri quoque. l. arbitro, 9. & seq. si quis cautio. l. 1. C. de pedane. iud. Item arbitri dicitur, qui moderator & dispensator liber rei sue constituitur. l. in re mandata, C. manda. cum sim. Dicitur & arbitrium generaliter boni viri, iudicis æqua sententia, hoc est, id quod bonus & probus seu iustus uir statuere debet, non cuiuslibet praua sententia, l. hec uenditio, de contrah. emt. P. l. in proposita, pro soc. in P. sed incorrupti animi iudicium, quod pendet ex religione iudicantis, l. quasitum, de testib. P. quare & arbitrii tutela dicitur iudicium, quod pendet arbitrio iusto iudicis, secundum ea que proponuntur, l. arbit. iur. C. lib. 5. tit. 51. Et arbitrariæ actiones, que libera habent, sed ex eo quod legitimum est, electione, que & referunt ad arbitrium iudicis. l. 2. & 3. §. in l. lido, 4. de eo quod certi loco. P. Quomodo autem in tribus uertetur arbitrium iudicis circa arbitrarias actiones, docet Iaso ad l. in actionib. num. 8. de in lit. iurand. P.

Aliud genus arbitrorum, in electis uersatur per contententes, litis decidendæ causa. Et ita arbitrium est facultas sententiæ dicendæ de aliquare, a priuatis priuato concessa, facit c. a iudicib. 2. q. 6. Dico a priuatis priuato concessam: ut distiguam arbitrium, quod datur iudici dicendæ sententiæ auctoritate publica in priuatos. Item ut excludam auctoritatem indicandi prerogatiua interdum a priuatis, dum consentiant in eum qui iurisdictionem quidem habet, sed non in consentientes, l. 1. & 3. de iud. P. qui tamen se iurisdictioni eius subiiciunt scienter, ratione cuius consensus Iudex efficitur proprius, non arbitri. Possunt tamen consentire in alienum iudicem tanquam in arbitrum: sed alia est causa eius, quam quando consentiant in non suum iudicem, & tanquam in ordinarium. l. si quis ex consensu, de Episco. audien. C. l. ut pretor, de re iudic. Priuatorum quippe consensus non tribuit iurisdictionem ei qui non habet, ut si cum auctoritate publica indicare possit, aut cum pari efficacia, l. priuatorum, de iurid. omni. iud. C.

Et interest ita inter arbitrium, quod iudicis potestatem a publico & dictione iuris habet, & arbitrium eius qui habet a priuatis, illudque liberum. Nam Iudex arbitrium suscipit publicum a quo non potest ullo modo discedere, & secundum iuris decreta, quorum executio est, l. 2. §. post originem, de ori. iur. P. iudicare tenetur. l. nemo, de senten. & interlo. omni. iud. C. Et arbitri, prout et bonum uidebitur, iudicat, in l. qualem autem sententiam, 22. & litem si unus, 19. §. Pomponius, de recept. arb. P. Quod tradit his uerbis Cic. pro Coma. Aliud est iudicium, aliud arbitrium: iudicium est, pecunia certa, arbitrium incerta. Ad iudicium hoc modo uenimus, ut totam litem obtineamus, aut amittamus. At arbitrium hoc modo adimus, ut neq. nihil neq. tantum quantum postulauimus consequamur.

Disputat & Iason, aum arbitri habeant aliquam iurisdictionem vel notioem, l. in l. arbitro, num. 9. qui fatuod. cog. P. De iudicium arbitri hic non fiet mentio, sed de aliis, quorum in summa: Duo sunt genera, Proculus in l. societatem mecum, 77. §. arbitrorum pro soc. P. unum eiusmodi uel sine quo non sit sine iniquum parere debeamus, facit l. diem, 32. §. stari, de recept. arb. P. dummodo absit dolus, l. arbitrorum, C. eod. quod obseruatur, inquit Proculus,

cum ex compromisso ad arbitrium iurum est. Alterum eiusmodi, ut ad boni viri arbitratum redigi debeat, est nominatum persona sit comprehensa, cuius arbitratu fiat. Breuius, arbitrorum horum alius dicitur ex compromisso: alius sine compromisso. Compromissio habet secundum nominis notationem utriusque & vna factam promissionem vel sponsionem, de sequenda sententia arbitri in quem conuentum est, pro determinatione negotii commissi. Sicuti conuentionem dicimus, in vnam sententiam consensum, l. 1. §. conuentiones, de pa. P. Is autem dicitur proprie arbitri, qui receperit arbitrium (siquidem arbitrium pro commissi, & tota negotii cognitione & sententia usurpatur promittente) l. Pomponius ait, §. l. qualem, de recept. arb. P. & qui iudicis partes suscepit, finemque sua sententia controuersis se imposturum pollicetur. l. idem Pomponius, 14 §. receperit, eod.

7. *¶ Differet ita ab eo quem dicunt amicabilem compositorem, in quem non compromittitur, & qui iudicium non suscepit dicendum, sed qui experitur, num sponte possit ad pacem contententes reducere. Quod si, inquit Vlpianus, expedit, d. §. receperit. hactenus interuenit, ut experiretur an consilio suo vel auctoritate discreti litem parerentur (scilicet contententes) non videtur arbitrium receperit. Et hanc speciem arbitri amicabilium compositorum, vocat glossa arbitratum, in d. §. receperit. vocat Iason eos quasi partium proxenetas, in l. si conuenerit, 14. de re iudic. P. quae species cum non habeat iudicii formam, hic etiam omittitur. Verum eam distingui a compromissario arbitro monet authent. si vero contigerit, sumto ex §. si vero contigerit, tit. ut differ. iud. audi. interpellat. allegat, in auth. de iudic. libro tertio, C. titulo primo, in illis verbis: iubemus sanctissimum Episcopum vel Archiepiscopum locorum, audire causas vna cum clarissimo Iudice: ut ambo, aut per amicabilem compositionem dissoluant quae dubia sunt, aut per annotationem in scriptis factam, aut cognitionaliter iudicent inter litigantes. ¶ Compromissum ¶ vocant Graeci ἐπιτηδῆμα, nam ἐπιτηδῆμα est, compromissum pacifici, vsuque; compromissorum, & διατηδῆμα, seu arbitrorum frequentem fuisse apud Graecos docet Demosthenes, & Iulius Pollux. Sed duas species apud illos arbitrorum praecipue inuenies, aliquos videlicet ἀπάξις διαγῶν, electos Iudices, καὶ ἐπιτηδῆμα καὶ διαγῶν, a quorum arbitrio abire tantum licebat re integra. Alterum genus arbitrorum, quos τὸν κατὰ κλίβανον διατηδῆμα dicebant, id est, qui non delecta litigantibus, sed delecti publice Athenis erant, & forte ad iudicandum vocati: ut ex Equibus Romae sortiti iudicaturi iudices. Et erant Athenis per singulas tribus annuatim electi quadraginta quatuor. Et ita ab illo sorte dato arbitro, appellabatur ad iudices ordinarios, ut constat ex sine orationis Demosthenis, κατὰ κλίβανον. Ait & Vlpianus Sophista, in Commentar. oratio. Demosth. contra Midiam, quod ὁ διατηδῆμα τὸν ἐπιμητοὶ τὴν ἴσων διαγῶν, quod arbitri erant legitimi quidam iudices.*

¶ Plenum ¶ compromissum dicitur tripliciter, 1. quia validè, l. idem Pomponius, 14 §. si vero, de recept. arb. P. 2. quia habet doli clausulam, l. ita demum, 36 §. fin. eod. 3. & quia est de omnibus controuersis, l. si cum dies, 26 §. plenum, eod. P. de omnibus enim & de quibusdam tantum controuersis compromitti potest in arbitrium, d. §. plenum, §. l. de rebus, 48. eod. P. l. pen. §. fin. eo. C. nisi nominatim lege prohibeatur. Ut ex Sententia Iuliani Iurisc. l. non distinguemus, 77 §. Iulianus indistincte, de recept. arbit. de famoso delicto ad arbitrium iri non potest, vel de eare, de qua publicum iudicium constitutum est: veluti de adulteriis, fideiis & similib. de quibus vetare debet Praetor, sic compromissum est sententia dicere, nec concedit dictae sententiae executionem. Vnde etiam publica est, & iudicium publicum, cui priuatorum pactis officii non potest. l. ius publicum, de pact. P. Nec singulis est committendum, quod per Magistratus expediti potest. l. non est singulis, de regul. iur. Neque gladii potestatem priuati habent, sed quibus Imperium ex publico datur. l. imperium, de iurisd. omn. iud. P. Vnde nec priuati iudicare possunt, quae vtilitatem respiciunt publicam, qualis est vindicta malefactorum. l. ita vulneratus, ad legem. Aquil. P.

9. *¶ Interestque ¶ Reip. delicta nocentium: palam fieri, & detegi. l. eum qui nocentem, de iniur. P. Sed neque arbitri ex compromisso sententia infamiam facit, quia non per omnia sententia est arbitrium, l. quid ergo, 13 §. ex compromisso, de iis qui noi. in fa. P. Idem etiam de liberali causa, seu de questione libertatis, non compromittitur: ut de ingenuitate, de libertinitate, de si iei commissa libertate, quia fauor libertatis est, ut maiores iudices habere debeat. d. l. non distinguemus, §. de liberali causa, l. 2. de pedan. iudicib.*

10. *¶ Interestque ¶ Reip. delicta nocentium: palam fieri, & detegi. l. eum qui nocentem, de iniur. P. Sed neque arbitri ex compromisso sententia infamiam facit, quia non per omnia sententia est arbitrium, l. quid ergo, 13 §. ex compromisso, de iis qui noi. in fa. P. Idem etiam de liberali causa, seu de questione libertatis, non compromittitur: ut de ingenuitate, de libertinitate, de si iei commissa libertate, quia fauor libertatis est, ut maiores iudices habere debeat. d. l. non distinguemus, §. de liberali causa, l. 2. de pedan. iudicib.*

C. ca. pen. de in integr. restit. ¶ Accursius ¶ etiam tradit, in d. l. non distinguemus, §. de liberali, ad ver. de dem dicendum, non posse compromitti de adscriptitia causa, propter l. ne datus, de agrico. & censib. lib. ii. C. de causa quoc; matrimoni. ut expresse decimus in c. pen. de in integr. restit. apud Grego, propter periculum quod imminet, ne quis quod Deus coniunxit, velit separare, compromitti non potest, quia nec pacifici potest de ea vel transigi. c. fin. de transact. Nec de populari actione, d. §. de liberali, ver. idem dicendum, nec de causis alius meri vel mixti Imperii, Bart. & Accurs. ad d. §. Iulianus indistincte, l. non distinguemus. Non de rebus, quibus incapax est qui compromittitur: ut si laicus de decimis compromittatur. in c. 3. de arb. apud Grego. Promittitur autem de controuersia beneficiorum amicabilis compositio, & de electione: sed non arbitrium. ca. ex parte. §. cum inter canonicos, de electio. ca. nisi essent, de prebend. c. cum olim, de arbit.

¶ Iudicatur ¶ & per arbitrum de rebus & controuersis, quae tempore compromissi fuerunt, non de illis quae postea superueniunt, etiam generali compromisso de controuersis omnibus factis. l. de his rebus, §. de recept. arbit. P. l. si ita, de aur. & argenti leg. P. Causa quoque restitutionis in integrum per ordinarios, non per arbitros finitur, nisi coram illis mota fuerit incidenter. c. pen. de in integr. restit. lib. i. Decretal. tit. 41. vide Jaso. in l. cum procurator, n. 6. de oper. no. nuntiat. P. Non compromittitur etiam de causa criminali criminaliter intentata. d. c. pen. Si tamen agitur de eo quod interest ciuilitate, potest compromissum fieri pro eo, ut notat Masuer. tit. de arbit. c. 10. Item non valet compromissum. Sed & de re sua nemo arbitri esse potest in forma iudicii, quia & se facere, iurare, vel prohibere non dicitur, l. si de re sua, §. 6. de recept. arbit. P. neque quilibet sibi ius dicere in foro contentioso potest. l. qui iurisdictionis praest. de iurisd. omn. iud. P. l. Iulianus, de iudic. P. l. ne quis in sua cau. iudic. C.

¶ Compromitti ¶ porro potest ab iis generaliter, qui agere & conueniri possunt: & contra non compromittunt, qui in iudicio esse non possunt, vel eo nomine non tenentur. Veluti mulier alieno nomine compromittens, non tenetur pro poena propter intercessionem, d. l. non distinguemus, §. si mulier, pro qua non obligatur, toto tit. ad Velleian. in P. & C. id plura in seruo, qui, quia ciuilitate non obligatur, nec conuenitur, nec cogitur, l. serui ex delictis, 13. §. l. serui effectus, 29. de actio. P. l. quod attinet, de regul. iur. P. cum simili, l. serui, 6. C. de iudic. neque etiam compromittit efflicaciter: neque etiam, si alius liber homo cum eo compromittente, aduersus eum executio fiet, d. l. non distinguemus, §. si seruus, §. l. licet prator, 3. §. si seruus, de pecul. P. ne claudicat ex vna parte arbitrium, l. si cum dies, §. penultim. de recept. arbit. P. facit l. Iulianus, §. offerri, de actio. emi. P. Si pupillus vero sine tutoris auctoritate compromittit, non est arbitri cogendus sententiam dicere: quia si contra eum pronuntietur, poena non tenetur, praeterquam si fideiussorem dederit, a quo poena peti possit: ut Caius & Iulianus responderunt in l. si pupillus, 40. de recept. arb. Item Praefectus ecclesiae non potest de causa libertatis eius seu excomitis in praedictum ecclesiae compromittere. c. cum tempore, §. de arb. apud Grego. Procurator quoque litis, sine speciali mandato compromittere non potest in praedictum domini, c. per tuas, 9. de arbit. nisi vel dominus ratum habuerit, c. contingit, de transac. l. mandato, de procurat. P. l. certe, §. si procurator meus, de precar. P. vel esset procurator cum libera. l. transactione, C. de transactionibus vel procurator in rem suam, Ioan. Andreas in c. qui ad agendum, in vltim. gloss. de procuratorib. Nicol. B. de decilio, 23. nu. 16. & num. 17.

¶ In ¶ arbitrio constituendo poena ad electio requiritur, ut cogatur arbitri sententiam dicere. d. l. non distinguemus, §. 1. de recept. arbit. Sicut Praetor in priore parte edicti de arbitris ait: Qui arbitrium pecunia compromissa receperit, l. 3. §. ait praetor, eod. P. Sed non sufficit poena ad electio, nisi quoque accedat compromissum. l. litigatores, 11. cum ius §§. §. l. 12. §. 13. eod. P. Et tamen poena non venit in arbitrium electi, sed est sulcimentum arbitri, ut etiam arbitri non possit sententia statuere, ne poena petatur. l. quid tamen, 15. §. item si arbitri, de recept. arb. P.

¶ De hinc ¶ quod actum tantum est, in compromissum veniendum est. l. si cum dies, 26 §. plenum, eod. Nam ut ait Paulus, d. l. non distinguemus §. de offi. io. §. si item si iubeat, de recept. arbit. P. cap. cum dilectus 6. de arbit. vide Iason. in l. Aquiliana, num. 6. 7. 8. §. 9. de transact. P. & in l. curatores, num. 10. de offi. pro. vti. Casa. P. De offi. io. arbitri tractantibus, sciendum est omnem transactionem ex ipso compromisso sumendum esse. Neque enim alius ius est, bit,

fit, quam quod ibi ut efficere possit, cautum est. Non ergo quodlibet statueret arbitri potest, nec in re qualibet, nisi de qua compromissum est. Neque arbitri fines compromissi excedere potest. Stricti iuris enim arbitria sunt, & singulari quod iura inducunt. Ita in multis differunt arbitria a iudiciis, & arbitri a iudicibus, quorum plura notat glossa final. c. cum dilectus, 6. de arbit. apud Gregor. que huc non transferam. Adicitur forma, ut arbitri diem prestatutum iudicio proferre possit: tunc enim proferre potest ubi formula, consentientibus litigatoribus. *L. arbitri ita sumus, 38. de recept. arb. P. v. de Boer. decis. 233. n. 19. Et seq. ubi tractat materiam prorogationis diei arbitris. Quid autem veniat in prolatione diei, & quomodo preferenda sit, docent, l. Labeo, l. 30. in princ. & §. 1. in e. in potestate, 3. l. diem proferre, 32. l. non distinguemus, 37. §. dies compromissi, de recept. arb. in P. ¶ Non ¶ valet formula compromissi. Ut quod Titio disceptatori placuerit, id Seius pronunciet, quia libera facultas arbitri sententia non est futura. Ita tamen valet: Arbitratus Titio aut Seio fieri. *Litem si vnus, 19. §. item Pomponius, de rec. arb. P.* Solet etiam electio arbitratorum fieri, & in compromisso clausula adici duorum: *Ut si duo dissentirent, tertium assumant. Sempronium. d. litem si vnus, §. in duos. Potest & compromittunt duos absolute, & si non conueniant, potest illos Prætor cogere, ac certam certam personam eligere: tunc tamen in impari numero arbitros conuenitur, d. litem si vnus, §. principatiter, ca. specialis, de appell. c. 1. de arbit. quia vix conuenitur post sententias diuisas in tertium: & duo electi simpliciter arbitri, sine clausula, ut tertium certum, puta Sempronium eligant, nec si non conueniant, possunt per se tertium eligere. Quia diuisis sententiis, quilibet vellet suam sententiam suffragatore eligere. *ca. in nouis, & ibi And. & Panorm. eod. Panorm. conf. 64. Ang. conf. 84. Ideo, inquit Ioannes Andreas, fatius fiet, si cogantur a iudice de tertio conuenire. in d. cap. in nouis, & adfert rationes. Possunt tamen & volentibus contententibus arbitris tertium deligere, qui tamen amicabilem compositoris habeat nomen seu mediatoris, non arbitri. c. cum a nobis, in c. glo. ad ver. mediatorum, de arbit. Quod si in tres fuerit compromissum, sufficit duorum consensus, si modo tertius presens fuerit, non aliter. *l. in tres, 20. §. l. sicut tribus, 2. de recept. arb. ca. 1. de arbit. ca. 1. §. 2. eo. tit. in 6. Et plarium sententia obtinebit. l. diem proferre, 32. §. si plures, & litem si, §. fin. & l. sequen. de recept. arb. P. argumen. l. quod maior pars ad municip. Si galareq; est, quod refert Vlpianus ex Iuliano, in l. diem proferre, 32. §. si plures, ubi & glossa. notanda aut verbum, consenserunt, de recept. arb. P. Quod si ex tribus arbitris vnus in quindecim, alius in decem, tertius in quinque conueniret, quinque debere præstari: quia in hanc summam omnes consenserunt.****

¶ Et ¶ quia multe ac per difficiles quæstiones nascuntur de potestate concessa arbitris, num secundum ius tantum, vel ex arbitrio iudicare, & quantum possint, ideo in componendo compromisso prospiciendum est, ut clausula omnes necessaria adiciantur. Primum, ut litigantes compromittant pro se & suis heredibus. 2. Constat in arbitros nominatos, tanquam in arbitros & amicabilem arbitratores, volentes & arbitrium recipientes. 3. Dent potestatem examinandi negotium, interloquendi, & definiendi iuris ordine seruato, vel prætermisso, extraordinarie, prout illis melius videbitur, omni die feriatis, vel non omni hora, in omni loco, sine scriptis, in scriptis, presentibus litigantibus, vel absentibus, vel altero illorum. Item cum potestate citandi partes, ad locum, locaque quæ voluerint contumaciam puniendi, sententiam interpretandi, corrigendi, & mutandi. 4. Quod promittant se obtemperaturos eorum arbitrio & dicto, nec in contrarium dicto vel factis acturos, per se vel interpositam personam, renunciando priuilegiis, legibus, & scriptis quibus contrarium permittitur, & daretur auxilium contra arbitrium pro se & suis heredibus: idque sub pena stipulata certæ summæ, interdum pro parte regi, & pro parte litiganti soluenda; ab eo qui non obtemperauerit, vel appellauerit. Et quod liceat non obstante illa pronocatione ingredi possessionem, vel rem habere adiudicatam ab arbitris, propria auctoritate. Iuramentum quoque adhibetur, conseruandi bona fide quæ placita erunt.

¶ Subinde ¶ requiritur pro necessitate arbitri, ut arbitri susceperint arbitrium, & sciant se arbitros: aliter vero non coguntur sententiam dicere. *l. 3. §. tamen, & ibi Bald. de recept. arb. P.* Et sic tantum tempus arbitrandi compromisso adiectum, incipit currere a tempore quo presentibus & acceptantibus arbitris compromissum fit, ut notat Petrus de Ferrar. in tit. de libello, quo agitur ad penam ex compromisso, ad ver. iuxta duos menses, &

plures eius sententia Doctores citatos intuentes apud Nicolaum Boerium, decisio. 233. num. 1. & 2. Nemo porro cogitur arbitrium seu compromissum recipere.

¶ Ceterum, ¶ qui semel receperit, si nolit negotium finire, cogitur per iudicem sententiam dicere: non enim æquum visum est, eum qui veliam negotia tractant, & intima nudant, & secreta aperit eludere arbitrium, vel ob gratiam, vel ob fordes, vel alio modo corruptum. *d. l. 3. §. tamen, de recept. arb. P.* Cogit autem superior iudex inferiores se, arbitros, non qui sunt in partem aut maiori dignitate. *d. l. 3. §. fin. & l. 4. §. 1. eod.* Et in Gallia, contra morosos arbitros impetrantur mandata seu rescipia ad libellos ea de causa portectos, a Curia Senarchi, in forma communis: qua mandatur arbitro vel arbitris, ut in causa procedant: alioquin, si cuius interest accelerari iudicium, curabit eius auctoritate vocari litigantes & arbitros & litigantes, seu compromittentes, ut videant & audiant declarari nullum compromissum, & litem veniant defendenti coram Senarcho, in eo statu quo est vel erat die uocationis seu adiornamenti, ut ait Masuerus, tit. de arbitris, §. 13. incipiente, Item si arbitri. Non cogetur tamen dicere sententiam, si fordes aut turpitudine arbitri manifesta sit: si eum infamauerint litigatores, si præterea eius auctoritate ad iudicium vel ad alium arbitrum ierint, mox ad eum redierint. Vlpianus in l. sed & si in seruum. §. fin. & l. litigatores, l. 1. Paul. in l. vel ad alium, 10. de recept. arb. P. Reperit Vlpianus in l. licet autem, l. 16. eo. tit. causam, si infamatus sit a litigantibus: addit insuper, aut si inimicitie capitales inter eum & litigatores ortæ sint: si etas aut valendo postea contingens ei id minus remittat, aut occupatio negotiorum propriorum, aut profectio vrgens, aut munus aliquod Republicæ causa. Addit & Paulus, & l. & si qua postea, l. 17. Nec si qua incommoditas postea post susceptum arbitrium ei incidat. Sed si plures sint, qui arbitrium receperint, non vnus cogendus erit sententiam dicere, sed aut omnes, aut nullus, *litem si vnus, 19. §. 1. de recept. arb. P.* Nec omnes quidem si vnus ex litigantibus bonis cesserit, *d. l. Padum, 6. §. in seruum, & d. litem si vnus, ubi ratio, si sacerdotum conuenit arbitro, & post arbitrium non suscepit: si de negotio tractatum est, vel res de qua compromissum est interierit, nisi aliquis litigantium in hoc casu inter sit, l. non distinguemus, 37. §. sacerdotum, eod. l. omnes, c. de episc. & cler. §. 1. ut cler. apud prop. episc. con. in authent. vel si dies sint feriati, in quibus non cogetur ipse iudex sententiam dicere, præterquam si dies exitura sit. *l. ideo Pomponius, 34. §. fin. & l. si feriatis, 41. de recept. arb. P. iungo l. omnes, c. de ser. l. 1. eod. P. l. sed est dies, de iudic. P.* Item si finitum sit compromissum, ipso die morte, tempore, acceptatione, iudicio, pacto, l. non distinguemus, §. summa rei, de arbit. P.*

¶ Sententia ¶ vero, quam cogitur dicere, libera quidem est, *l. 2. ¶ qualem, 22. eod.* sed talis esse debet, per quam lis finiatur, de quo videnda l. non distinguemus, §. quæ situm est, de recept. arb. Et ita dicere sententiam existimamus eum, qui ea mente quid pronunciat, ut secundum id eos a tota controuersia discedere velit, *l. dicere sententiam, 23. eod.* sique de omnibus compromisso contentis iudicauit, *l. qui tamen, 25. eod.* quæ pronuntiata definitiua arbitri esse definit, nec eam mutare aut corrigere postea potest, *d. l. dicere, §. fin. & l. quia arbitri, 24. eo. l. quod iussit, & l. iudex postea quæ, de re iudic. P.* ante definitiuam autem potest: & circa accessoria postea etiam cognoscere, ut examinat glo. in l. quia arbitri, 24. de recept. arb. P.

¶ Querunt ¶ autem plures, num uocatio debeat fieri litigantium coram arbitris qui receperunt arbitrium, & cognoscere volunt de negotio compromisso. Et placuit arbitros posse citare seu vocare absentes, *Bald. in Alberic. in l. sed interpretatur, §. 1. per illum rextum, de recept. arb. in l. sancimus, c. Boer. decis. 283. num. 38. 39. copiose.* vel ad comparandum, vel ad edendas defensiones, vel alia iudicialia facienda, quod ad iudiciorum formulam compromissa sunt. Et ita coram arbitro contestatio fit, testium productio, examinatio, & alia similia iudicialia valida efficacis, & probantia: dummodo is sententiam dixerit, in cuius personam compromissum est: non aliter ut ait Vlpianus in l. compromissi, 50. de recept. arb. P.

¶ Et ¶ dummodo arbitratorum personæ tales sint, in quas compromitti possit, quales sunt omnes qui speciali annotatione legum non prohibentur. Sic Pædus & Pomponius, referent Vlpiano, responderunt, parui ferre ingenius quis, an liberus: in rege famæ quis sit, an ignominiosus: tales enim eligi possunt, sicut filius familias, *l. Padus, 7. de recept. arb. P.* etiam in re patris, *l. sed & filius familias, §. eodem.* Est enim hæc iurisdicatio vel

potestas concessa iudicandi, ex consensu vtriusque partis. *l. quin-
ciam, 6. eod. l. in priuatis, de iud. P.* Verumtamen prohibetur iure,
esse iudex vel arbiter seruus. *l. cum Prator, eod. l. Padius, §. in ser-
uum, de recept. arb. P.* Neque in pupillum furiosum, surdum, mu-
tum ve compromittitur. *l. sed & in seruum, 9. de recept. arb. P.* neq;
minor arbiter fit viginti annis ex lege Iulia. *l. cum lege Julia, 4. 6.
eod. l. item ex aliis legibus omnino minor oct. decim annorum,
l. cum Prator, §. si de iud. P. l. quidam, de re iud. P. ca. cum vice simum,
& officio deleg. non mulier, d. l. in vbi ratio, C. de arbit. l. cum Prator,
de iudic. P. diximus paulo antea, quae & quando iudicare possent. ni-
si sic consuetudo contraria probata, c. dilecta, de arbit. nec domi-
nus rei, de qua compromittitur. *l. pen. de recept. arb. P.* Item qui iu-
dex sit, arbitrium recipere eiusdem rei de qua iudex est, in seve
compromitti iubere, prohibetur lege Iulia: & si sententiam dixe-
rit, non est danda poenae persecutio. *l. sed & in seruum, §. si quis in-
dex, eod. cap. infamatus, §. si quis, 3. q. 7.* Nihil tamen prohibet, quin
ipse iudex ordinarius tanquam arbitrator seu amicus composi-
sitot, possit arbitrari etiam in causis suae sedis, sed non tanquam
arbiter compromissarius. *ca. causam, de electio. ca. cum tempore, de
arbit. apud Grego.* Et ita etiam de consuetudine seruari notauit
Accursius, ad d. §. si quis iudex. *l. sed & in seruum, de rec. arb. P.**

24 ¶ Finis & rationes arbitrorum sunt eius generis, ac iudicum:
& praecipua iustitiam determinatio, vnde effectus prope pares. Sed
magis videtur leges detulisse arbitris, quam iudicibus, ex eo, quod
per arbitros, ordo iuris, qui maxime solet litigatores enecare, &
pecunias ex marsupio exhaurire, circunciditur, & breuiores fiunt
decisiones. Neque immunem a poena compromisso adiecta re-
spondit Paulus, qui postquam compromisit, relicto arbitro in iu-
diciu coram ordinario iudice aduersarium vocauerit, *l. si quis
rem, eod.* quoniam etiam hodie, si constet de compromisso per li-
teras ipsius arbitri, & aduersarius vocatus excipiat de compro-
misso coram ordinario, iudex debet remittere ad arbitrum elec-
tam litigantes. Et hoc iure vitium, si ad arbitros, vt ad amica-
biles compositores tantu, tum est. *Masuer. in d. arb. §. 1. in praxi.*

25 ¶ Tuetur tamen iudex ordinarius, arbitrorum compromissa &
arbitria, & ea legitima sunt. Iure tamen ciuili antiquo nulla vis erat
arbitrii, si compromissum non esset poenali stipulatione iussu-
tum, neque etiam tunc ex compromisso exceptio nascebatur rel-
iudicatur, sed poenae petiti, *in l. 2. de recept. arb.* quamuis si stipula-
tio iustitiae adiecta fuisset simpliciter, incerti actione quaui-
interfuisse ageretur. *l. diem proferre, 3. 2. §. fin. eod. P.* Iure tamen
Codicis, exceptio rei iudicatae datur, in tribus casibus: si post sen-
tentiam arbitralem litigantes tacuerint per decem dies sine con-
trouersia: aut si de sententia subscripserint, vel expressis aut tacite
probauerint eandem: aut si de seruando compromisso, iurauerint.
l. in arbitris, §. l. pen. C. eod. quod tamen iuramentum prohibi-
tum fuit adhiberi compromissu iure Nouellarum, statutumque
nullam sic fieri posse arbitrum, vt cum sacramenti religione iu-
dicet, sed poenam statui posse, qua praestita liceat a iudicatis recede-
re, *§. quia vero multa, de iudic. in authen. auth. decernit, de arb. C.*
Recipit tamen ius Pontificium hoc iuramentum, & firmat per se
pro nulla sine poena numeraria. *c. 2. §. c. per tuas, de arbit. c. quod licet
2. 2. q. 1. Et hoc ius seruandum tradit Panorm. in c. 2. de arbit. Bald. in
d. auth. decernit.*

26 ¶ Itaque tamen iure antiquo & Codicis, nulla erat prouocatio a
sententia arbitrorum, & ex compromisso iure factio, propter me-
tum poenae, *l. 1. C. de arbit.* quia ea soluta recedi poterat a senten-
tia. *d. auth. decernit, c. de tantum dabatur actio,* vt nunc etiam
contra contumacem, pro poena consequenda, etsi dolo malo non
obtemperasset, *l. ita demum, de recep. arb. P.* nulla data exceptione,
sive bene sive male iudicatum fuisset, & sine spe reducendi sen-
tentiam ad arbitrium boni viri. *Panorm. in c. Quintanalis, num. 13.
de iure iur. Bart. in l. si societatem, §. arbitrorum, pro soc. P.* Quia sibi
imputare debet qui compromisit, & ita minus probabilem sen-
tentiam quo animo ferre debet. *d. l. diem proferre, §. stari, l. cum
mandato, de minor. P. l. sed & si quis, de instr. actio.* Committitur &
poena compromisso inserta & debetur per eum, per quem factu
erit quominus arbiter arbitretur, & quando, nisi in praesentia liti-
gatoru sententia ferri potest: si enim dictu est, vt etiam in absentia
eorum pronuntiarı possit, per eum qui abest stetit tamen non
videtur. *d. l. diem proferre, §. si quis litigatorum, §. sequor, l. 2. C.
de arbit.*

¶ Sed adhibenda distinctio huic contumaciae, Iuliani & Pega-
si, quam refert & explicat Papinianus, in l. si cum dies compromis-

si, 2. 6. §. si arbiter iussit, & Pomponii in l. arbiter calendis, 45. & l.
arbiter ex compromisso, 5. de recept. arbit. P. Item poenam de-
bet qui soluendi precepto arbitri moram fecit, cum distinctione,
l. si cum dies, 2. 6. §. final. l. vtrique, 27. & l. Cellus, 28. cum suis §. &
l. sequent. & l. fin. de recept. arbit. P. Et qui omisso arbitro ad iu-
dicem ordinarium redit, poenam debet. *l. si quis rem, 35. de recept.
arbit. P.*

¶ Ex causis tamen quibusdam, contra sententiam arbitro-
rum exceptionem dari praeter regulam generalem, & alia ratione
placuit, & ad arbitrium boni viri sententiam esse reducendam. Vt
si arbiter ex certis causis inimicus factus, manifeste ante senten-
tiam apparuit, & testationibus etiam conuentus fuerit ne senten-
tiam diceret. *l. non distinguemus, §. cum quidam arbiter, eod. facit, l.
aperitissimi, C. de iudic. Item si fordes, vel euidentis gratia eorum qui
arbitrati sunt interuenierit, doli exceptio datur, p. c. l. si cum quan-
do doli abfuturi clausula compromisso apponitur, quae facit arbi-
trium plenum. l. 3. C. de arbit. l. ita demum, 36. de recept. arbit. vbi
ratio.* Et si enormis laesio interuenierit in ea sententia, contra eam
agere licere siue metu poenae responsum est, & ita retractanda
sententiam pro viam exceptionis doli aduersus poenae petitione,
quamuis appellatio denegetur. *d. l. non distinguemus, §. cum qui-
dam, Panorm. in c. 2. §. c. per tuas de arbit.*

¶ Insuper tamen adhuc conuolucum est, vt non obstante reuocatio-
ne iurata, quod non habebitur contra sententiam arbitri, re-
gressus ad arbitrium boni viri, & non obstante iuramento possit
ad dictum arbitrium recurrı, & ita per iudicem reparandum dol-
um qui interuenierit consilio. *Cyn. in l. cum antea, Cod. de arbit.
de off. capel. Tholos. 267.* Nallo enim pacto fieri potest, vt dolus fu-
turus remittatur, *l. iuris gentium, 7. §. & generaliter, l. si omnis, 28. §.
illud nulla passione, de passis, P.* quia pactum illud esset contra bo-
nos mores, & induceret ad delinquendum. *l. alia lege, §. eleganter,
solut. matrim. P. l. conuenire, de pact. dotal. P.* neque ideo obligat e-
ius iuramentum, *regu. non est obligatorium, in Sec. d. §. & genera-
liter, l. iuris gentium, cap. inter cetera, 2. 2. quaest. 4. c. quanto, de iure-
iurand. d. c. 1. de consue. in 6.*

¶ Et tamen in hoc dolo consilio admissio consentiunt interpretes
sine controuersia. Verum, num praetextu doli reipsa commissi,
possit recurrı ad arbitrium viri boni & iudicis contra arbitrium
habens laesione in re, & corrompissum. Placet autem mihi Panor-
mitani sententia, *in ca. Quintanalis, de iuraturand. col. um. 20. vi-
de Bart. in l. si societatem, §. arbitrorum, pro soc. P.* per quam si re-
nuatiatum est regressus ad arbitrium boni viri, non potest quis
conqueri ob magnam etiam laesione. Verba enim reuocatio-
nis debent aliquo operari. *c. si Papa, de priuileg. in Sec. ca. in his,
eod. l. si quando, de legat. 1.* At si maxima & enormis laesio sit,
quia illa videtur in dubio excepta, *l. omnes, §. Lucius, quae in fraud.
cred. P.* poterit peti reductio ad arbitrium boni viri, vel per appel-
lationem arbitrium emendari: quae quia sufficere possunt, si le-
gantur apud auctorem, non transcribam.

¶ Iustinianus tamen docet, cuius iudicis auctoritate, senten-
tia arbitri executioni mandari debeat, in l. cum antea, l. 5. de arb. C.
nempe per iudicem ordinarium, rei fugientis qui obtemperare
contemnit, coram quo, quae gesta probatae sunt coram arbitris,
vim habent, ac si coram ipso gesta & probata fuissent.

¶ Et tamen proinde fit etiam praescriptionis interruptio, per consti-
tutionem factam coram arbitris, perinde ac si in ordinario iudicio
lis fuisset contestata. *d. l. cum antea, §. §. pen. & fin. de arb. C.*

¶ Quod tamen in iure Gallico receptum sit, facile cognosce-
tur, si id in quo abrogatum ius ciuile, vel in quo interpretum sen-
tentiae non seruetur, indicauero. Ludouicus 12. in constitutio,
anni 1512. artic. 34. statuit aliquando, vt qui cum poena compro-
mississent in arbitros, possent prouocare ad iudicem ordinatum,
a prolata sententia: & iterum liceret ab illo ad maiorem iudicem
appellare, sed ea lege, ne prius prouocare liceret, quam poenam
compro-misso contentam appellans soluisset: cum cautione ta-
men eam repetendi, si postea arbitrorum sententia improbare-
tur. At Franciscus eius nominis secundus Rex, mense Augusti
1560. edixit, vt iudicia lata per arbitros firma ratae essent, etiam
si poena compromisso non fuisset adita, neque prius permittere-
tar appellatio, quam ea fuisset mandata executioni in solidu pro
principali negotio, in pensis, & poena si qua adiecta fuisset: subla-
ta spe poenae solutae inquam repetendae, etiam si sententia arbi-
trorum pro parte, vel in totum i. firmata fuisset. Veluit & ab ar-
bitris appellari Senatam eius diceceles, non ordinarium iudicem,
nisi de ea summa in sententia quaestio esset, quae intra fines
Praesidia-

Præficialis iurisdictionis effect: quo casu protocoatis ad Iuridicos præficiales deferunt. Cauerat quoque idem rex Franciscus secundus, mense Augusti millesimo quingentesimo sexagesimo, vt sententiæ arbitrorum mercatorum, a iudicibus ordinariis regis summarie, & de plano demandarentur executioni, siue streptu iudicij non obstante intercessione seu oppositione, nec admissa appellatione, perinde ac si transactum esset, vel supremo iudicio res decisa fuisset. Subinde vult, vt si conueniret notior mercatores de arbitris, cogantur a iudicibus causarum illorum: & si intra dilationem ipsi non nominarint, vel non eligerint, iudex possit ex officio nominare & eligere, sine prouocatione aliqua. Idipsum sanctum in negotiis & controuersis proximorum pro bono patris, vt in communi diuidendo, familiaritatis eriscunde iudiciis, in libris bonorum patris, matris, a uorum, auarum, filiorum, nepotum, fratrum, sororum, in casu restitutionis dotis inter sanguine coniuictos: tamen maiores, vt teneantur nominare & eligere idoneos aliquos, probosque tres viros ex proximis, vel amicis, vel vicinis, ex quorum sententia fiat diuisio, tutela redditus, dotis restitutio, aut constitutio. Addit & horum iudicium, eius vis & efficacitæ fore, vt possit mandari executioni per iudices ordinarios locorum, non obstantibus oppositionibus seu appellationibus quibuscumque, & sine illarum preiudicio. Statuens nihilominus appellationem non prius admitti, quam si re ipsa & in solidum arbitrium fuerit mandatum executioni, nec alibi quâ ad curiam supremam eius diocesanos esse appellandum: & si prædicti nolint sponte de arbitris conuenire, cogi posse a iudicibus secundum ea, quæ dicta sunt paulo ante de mercatoribus. Hoc ipsum Carolus nonus, anno millesimo quingentesimo sexagesimo sexto, mense Februarii, in constitutionibus apud Molinenses editis, articulo octuagesimo tertio confirmauit, & denuo mandauit arbitrorum prædictam constitutionem seruari, in diuisionibus & aliis controuersis proximorum, seu sanguine coniuictorum, sine quoquam impedimento.

¶ Sic palam est maximam vim leges Gallicæ tribuisse sententiis arbitrorum, & parem illis dedisse auctoritatem, quæ est transactionibus, & summis iudiciis, quod certe acceptum, quæ est iuramento, quodque seruari potest & debet sine detrimento salutis æternæ. *de pact. in 6. l. 2. de iur. iur. and. P.* Et variatio improba via est eius hominis, quem semel in fide uincit negotio approbaueris. *Pomponius de negot. gestis, P.* Neque etiam incognitum est, omnimodo custodiri debere iustitiam, aduersus eum, qui contentus eo fuit cum deferret, *l. qui iurasse, 26. de iur. iur. P.* Adde pactio nem ligatorum, quæ neque determinat lites, ac iudicij sententia, *l. eod. propter datam fidem obligationis, et qui potuit se non obligare, nec se committere arbitrio ab initio alicuius, & quæ habet postea necessitatem promissionis exsequendæ, sicut, de action. C. l. in commodato, §. sicut commod. P.* Et si male contra se quis putat arbitrium prolatum, debet sibi imputare qui talem arbitri & iudicem sibi delegerit, *l. diem proferre, 32. §. sicut, de recep. arbit. P.*

¶ De molthesen etiam in oratione secunda, aduersum Bæotum, ratione ducta a sententia arbitri tutam & sine controuersia negotium probat, cum maxime præsentem partem & non pronocantem prolata fuit. Vbi & sæpe alibi & apud Græcos *δυναμεις* vocatur arbitri, & *δυναμεις* arbitrium: eo quod a conciliatoribus istis & arbitris, seu mediatoribus, certæ leges constituantur dissentientibus, quas si seruare uoluerint, putant vitæ concordiam salutarem iaducturos. Sic enim *δυναμεις* victus ratio & modus a medicis dicitur. Vnde forsan & conuentus solemnes, qui habentur in Gallia & Germania, dicitur *Dioetes*, nisi malimus fessis illas dici, quasi diales, a die ista qua fiunt, quod vero proximus est.

¶ A iudicibus a bitris Atheniensium, non a compromissatis, fiebat etiam ex causa absentis prouocatio, quod Vlpianus in oratione Demosthenis contra Midiam sciat, ad verba illa *τὸν δὲ δίκης ἀντιπαρὸν ἐξ ἀποσπένει* & *τὸν δὲ τὴν ἀποσπένει* & *τὸν δὲ τὴν ἀποσπένει*. *ei uoluntatem ad iudicium, ἀντιπαρὸν τὸν ἀποσπένει* & *τὸν δὲ τὴν ἀποσπένει* & *τὸν δὲ τὴν ἀποσπένει*. Cum arbitri sententiam rescidisset, maris erat, vt condemnati absentes, si iniuriam sibi putarent factam, resortirentur apud Nonemuiros, quod est, culpa reit iudicium, & dicerent, se de integro uelle experiri. Plato libro undecimo, de legibus, dum de diuortio componendo agit, hos mediatores iudices esse tradit, qui ex legum cultodibus delignantur, qui medi sint cum mulieribus concubibus conuuliorum: quorum sententia, si non possit conciliare male confedentes

coninges, vt perpetam adhibita opeta, permittantur diuortium facere, & aliam viam, quam arbitri dicti statuunt, eligere.

De Administris iudiciorum, & iudicium.

C A P. 40.

- 1 Apparitores iudicum vari nominis, unde.
- 2 Executores unde.
- 3 Cohors quid.
- 4 Sergens unde dicti, & quot species.
- 5 Satellitum varia nomina & nu. 6.
- 7 Viator quis, & quibus esset Magistratibus.
- 8 Tribumplebis non habebant uocationem, sed intercessionem.
- 9 Lictores qui erant, & nu. 10.
- 11 Regii custodes & sepatores, & nu. 12.
- 13 Reges alloqui libere non licuit, nisi per admissioa'em.
- 14 Apparitoris qui dicantur, de quibus crearentur, & a quibus, nu. 16. & 17.
- 15 Accensorum & licitorum differentia.
- 16 Mandata generalia, nec dari a iudice, exsequenda non sunt ab apparitoribus, & quando possint illa exequi: qui quidem exsequuntur per se, non per substitutos, rebus adhibitis, intra fines suos sine excessu, eorum multatio & punio eorumq. auctoritas, vt sint, inuolabiles, & inuanda, nu. 19. 20. 21. 22. 23. 24. & 27.
- 25 Histarii magni consilij ubiq. in Gallia Pretoriana decreti.
- 26 Executio non fit in aliena iurisdictione sine licentia iudicis proprii.
- 27 Satellitibus in carcerem ducentibus excimemus reum, qua pœna puniendi.
- 28 Literas de manu apparitoris excimemus vel consingens, qua pœna puniatur.
- 29 Apparitori dicenti se fuisse uerbratum, vel sibi adempta mandata, quomodo credatur, & in quantum.

¶ **G**ent qui manus publicum gerunt, pluribus administris, vt congrue & expedite mandata exequantur, & occurrentibus negotiis subieruant. Apparitores dicti generaliter illi, quorum opera utuntur rectores prouinciarum, magistratus, & iudices. Variæ tamen & diuersæ appellationes, vel ratione muneris in iuncti, vel ratione nominis, quo placuit Principi eos insignire, vel ex aliis causis, quæ uix epitome comprehendere possunt.

¶ Ceterum, ea quæ quotidiano usui expedita faciunt sectionem, breuiter tantum commemorabo. Inuenies itaq. eos administris uocatos, vt *libet ex lib. 12. Cui. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60.* excentores, *l. aut pretor, §. si executor, de negot. gest. P. l. si quora, de euit. §. replic. de act. ab exequendo, Cælianos & Catholicanos, l. pen. §. fin. de bono. proscripti. C.* quod illi essent in causa Cæsaris, præfecto Orientis per totum Orientem administris: id enim catholicum, uniuersale & generale significat.

¶ Item cohortales, *tit. de cohort. lib. 12. C. l. 2. de off. præf. vigil. §. deinde, de defension. qui cohorti vel numero certo adscripti iunt.* Est etiam cohors, militum certus numerus, quæ aut milliaria, pedum 1050. equitum uero 132. uel quingentaria, quæ constabat 550. pedibus, & equitibus, 60. *Alex. ab Alex. lib. 1. Genial. dier. c. 5.* uel proprie militum pedum ducatus, ut equitum turma. Ex quorum tamen similitudine, omnis congregatio plurium, dicitur cohors: & ita Magistratum etiam comitatus & satellitium, cohors dicitur, & eius administris cohortales, & cohortalini. Sed proprie etiam defensores, & alii iudices, habebant ex statibus prouinciarum cohortalibus administris, qui iussa eorum exequerentur. *§. ex prouincialibus autem, de defension. in Anth. consuet. 2. §. d. d. & administris, quod causas præparent, §. ut qui causas præparent, de iud. in Anth. consuet. 32.*

¶ Sunt Lutetie & alibi in Gallia, satellites seu viatores, aut prehensores, qui dicuntur *Sergens*, ab uno eorum officio, quod incarcerent homines: id enim significat nomen compositum, *de serferre los gens*. Quamuis alia sint horum officia, nempe uocandi in ius & exequendi iudicia, uigilias & excubias agendi. In duplici genere, nam uel sunt viatores peregrini, seu eques, uel pedites, quos uocant, *Sergens a cheual, & sergens a verge*. Tholose plura genera sunt horum satellitum, nam quidam regij, ut alibi, qui in potestate regia officium exsequendi habent: quidam ciuici, qui uocantur capitolini, & excubiarum, *Sergens des capitoli, & du gnet*. Cohortales cum familiam habeant propriam, & sint sub cohorte præfecti uigilum, quem uocant *Capitaine du gnet*, & illius cohortales, *Forrans*, a nomine uulgaris *Forrer*, sine ratione & confi-

